



A kommunista kiáltvány első kiadásának címlapja (1848)

törekvéseiket, és a kommunizmus kísértetéről szóló mesékkel magának a pártnak a kiáltványát állítsák szembe.

Evégből a legkülönbözőbb nemzetiségű kommunisták összegyűltek Londonban, és papírra vetették a következő kiáltványt, amelyet angol, francia, német, olasz, flamand és dán nyelven tesznek közzé.

Marx és Engels mély társadalomtudományi gondolkodását bizonyítja, hogy a 160 évvel ezelőtti (és azt megelőző) társadalmi változások (mozgások) alapján, szinte tökéletesen prognosztizálták magát a „globalizációt” és azokat a társadalmi struktúraváltozásokat,

Marx - Engels
**A KOMMUNISTA
 PÁRT
 KIÁLTVÁNYA¹**

Kísértet járja be Európát - a kommunizmus kísértete. Szent hajszára szövetkezett e kísértet ellen a régi Európának minden hatalma: a pápa és a cár, Metternich és Guizot, francia radikálisok és német rendőrök.

Akad-e ellenzéki párt, amelyről kormányon levő ellenfelei nem híresztelték, hogy kommunista, akad-e ellenzéki párt, amelyik nem vágta vissza a kommunizmus megbélyegző vádját a haladottabb ellenzékieknek éppúgy, mint reakciós ellenfeleinek?

Ebből a tényből két dolog következik.

A kommunizmust immár az összes európai hatalmak hatalomnak ismerik el. Legfőbb ideje, hogy a kommunisták az egész világ előtt nyíltan kifejtsék nézeteiket, céljaikat,

¹ A sárga kiemelések és a piros beírások T.Dénes Tamás megjegyzései. (2012. augusztus 20.)

amelyek napjaink globális világában zajlanak. Ezeket a megállapításokat jelölik a sárga kiemelések. Természetesen a korabeli társadalmi és politikai hivatkozások napjaink olvasója szempontjából nem bírnak aktualitással. Ezért a III. fejezettől kezdődő részeket csak a dokumentum teljessége kedvéért közlöm, de se kiemeléseket, se megjegyzéseket nem fűztem hozzá.

I. BURZSOÁK ÉS PROLETÁROK²

Minden eddigi társadalom története³ osztályharcok története.

Szabad és rabszolga, patrícius és plebejus, báró és jobbágy, céhmester és mesterlegény, egyszóval: elnyomó és elnyomott folytonos ellentétben álltak egymással, szakadatlan, hol palástolt, hol nyílt harcot vívtak, olyan harcot, amely mindenkor az egész társadalom forradalmi átalakulásával vagy a harcban álló osztályok közös pusztulásával végződött.

A történelem korábbi korszakaiban majdnem mindenütt a társadalomnak különböző rendekre való teljes tagoltságát, a társadalmi állások sokféle fokozatát látjuk. Az ókori Rómában patríciusok, lovagok, plebejusok, rabszolgák; a középkorban hűbérurak, hűbéresek, céhmesterek, mesterlegények, jobbágyok, s ezenkívül még ezeknek az osztályoknak majd mindegyikében ismét külön fokozatok vannak.

A hűbéri társadalom pusztulásából keletkezett modern polgári társadalom nem szüntette meg az osztályellentéteket. Csak új osztályokkal, az elnyomás új feltételeivel, a harc új formáival cserélte fel a régieket.

A mi korszakunkat, a burzsoázia korszakát azonban az jellemzi, hogy egyszerűsítette az osztályellentéteket. Az egész társadalom mindinkább két nagy ellenséges táborra szakad, két nagy, egymással homlokegyenest szembenálló osztályra: burzsoáziára és proletariátusra.

² (1888) Burzsoázián a modern tőkésosztály értendő, akik a társadalmi termelési eszközök tulajdonosai és bér munkát alkalmaznak. Proletariátuson pedig a modern bér munkások osztálya, akik, minthogy nincsenek saját termelési eszközeik, kénytelenek eladni munkaerejüket, hogy megélhessenek. - Engels jegyzete.

Nehezen túlbecsülhető, hogy az alapvető fogalmakat pontosan definiálják! Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az utókor által sokszor leszűkítő értelmezés TÉVES, miszerint a proletariátus=gyári munkásság. Ugyanis a fenti definíció minden bér munkást ide sorol, aki munkaerejének eladására kényszerül (így pl. a szellemi bér munkásokat is)!

³ (1888; 1890) Azaz minden írott történet. 1847-ben a társadalom őstörténete, az a társadalmi szervezet, mely a feljegyzett történetet megelőzően létezett, jóformán ismeretlen volt. Azóta Haxthausen felfedezte az oroszországi közös földtulajdont, Maurer bebizonyította, hogy ez az a társadalmi alap, amelyből valamennyi germán törzs történelmi fejlődése kiindult, s fokozatosan kiderült, hogy Indiától Írorszáig mindenütt a föld közös birtoklásán alapuló faluközösségek képviselik vagy képviselték a társadalom ősi formáját. Végül Morgannek a nemzetség igazi természetére és a törzshöz való viszonyára vonatkozó, betetőző felfedezése feltárta ennek az ősi kommunista társadalomnak belső szervezetét annak tipikus formájában. Ezeknek az őseredetű közösségeknek a felbomlásával kezdődik a társadalomnak különálló és végeredményben antagonisztikus osztályokra való hasadása. Ezt a bomlási folyamatot megpróbáltam nyomon követni „A, család, a magántulajdon és az állam eredete” c. könyvemben, II. kiad. Stuttgart 1886. -Engels jegyzete.

A középkor jobbágyaiból lettek az első városok polgárai; ebből a polgárságból fejlődtek ki a burzsoázia első elemei.

Amerika felfedezése, Afrika körülhajózása új teret nyitott a felemelkedő burzsoáziának. A kelet-indiai és kínai piac, Amerika gyarmatosítása, a gyarmatokkal folytatott csere, a csereeszközök és egyáltalában az áruk gyarapodása - mindez eddig soha nem ismert lendületet adott a kereskedelemnek, a hajózásnak, az iparnak, és ezzel előidézte a széthulló hűbéri társadalom forradalmi elemének gyors fejlődését.

Az ipar üzésének eddigi feudális vagy céhes módja már nem tudta kielégíteni az új piacokkal megnövekvő szükségletet. Helyébe a manufaktúra lépett. A céhmestereket kiszorította az ipari középrend; a különböző testületek közötti munkamegosztást felváltotta az egyes műhelyen belüli munkamegosztás.

De, egyre tágultak a piacok, egyre nőtt a szükséglet. Már a manufaktúra sem tudta kielégíteni. Ekkor a gőz és a gépi berendezés forradalmasította az ipari termelést. A manufaktúra helyébe a modern nagyipar lépett, az ipari középrend helyét ipari milliomosok, egész ipari hadseregek főnökei, a modern burzsoák foglalták el.

A nagyipar létrehozta a világpiacot, amelyet Amerika-felfedezése előkészített. A világpiac a kereskedelem, a hajózás, a szárazföldi közlekedés mérhetetlen fejlődését idézte elő. Ez viszont visszahatott az ipar terjeszkedésére, és amilyen mértékben terjeszkedett az ipar, a kereskedelem, a hajózás és a vasút, ugyanolyan mértékben fejlődött a burzsoázia, gyarapította tőkéit és szorította háttérbe a középkorból átöröklött összes osztályokat.

Látjuk tehát, hogy maga a modern burzsoázia egy hosszú fejlődési folyamatnak, a termelési és érintkezési módban végbement sorozatos forradalmi átalakulásoknak a terméke.

A burzsoázia e fejlődésének minden egyes fokát megfelelő politikai haladás⁴ kísérte. A burzsoázia elnyomott rend a hűbérurak uralma alatt, felfegyverzett és önkormányzati társulás a kommunában⁵, itt független városköztársaság⁶, ott a monarchia harmadik, adóköteles rendje⁷, azután a manufaktúra idején a nemesség ellensúlya a rendi vagy az abszolút monarchiában, s fő alapzata egyáltalában a nagy monarchiáknak, végül a nagyipar és a világpiac létrehozása után a modern képviselői államban kivívta magának a kizárólagos politikai uralmat. A modern államhatalom nem más, mint az egész burzsoá osztály közös ügyeit igazgató bizottság. A burzsoáziának a történelemben felettebb forradalmi szerepe volt.

A burzsoázia, ahol uralomra jutott, szétrombolt minden hűbéri, patriarchális, idillikus viszonyt. Könyörtelenül széttépte a tarkabarka hűbéri kötelékeket, melyek az embert természetes feljebbvalójához fűzték, s nem hagyott meg más köteléket ember és ember között, mint a meztelen érdeket, az érzés nélküli „készpénzfizetést”. Ebből alakultak ki mára, az úgynevezett EGYÉRTÉKŰ társadalmak, amelyekben az egyetlen „univerzális csereérték” a

⁴ Az 1888-as angol kiadásban: ennek az osztálynak megfelelő politikai haladása - Szerk.

⁵ (1888) „Commune” volt a neve Franciaországban a keletkező városoknak már azelőtt, hogy mint „harmadik rend” kiharcolták feudális uraiktól és gazdáiktól helyi önkormányzatukat és politikai jogaikat. Általában itt a burzsoázia gazdasági fejlődésének tipikus országául Angliát vesszük, politikai fejlődése példájául pedig Franciaországot. - (1890) Kommunának nevezték az olasz- és franciaországi városi polgárok városi közösségüket azután, hogy hűbéruraiktól megváltották vagy kicsikarták első önkormányzati jogaikat. - Engels jegyzete.

⁶ Az 1888-as angol kiadásban kiegészítve: (mint Olaszországban és Németországban) - Szerk.

⁷ Az 1888-as angol kiadásban kiegészítve: (mint Franciaországban) - Szerk.

PÉNZ, illetve ennek különböző (virtuális) megjelenési formái (lásd a mai digitális pénzkímélő eszközöket!). Uralkodó szemlélete a „Van az a pénz!” szlogen, azaz, hogy MINDEN MEGVÁSÁROLHATÓ, amiből következik a PÉNZ=HATALOM vagyis a gazdaság és hatalom teljes összefonódása, amely minden más klasszikus értéket másodlagossá tesz.

A jámbor rajongás, a lovagi lelkesedés, a nyárspolgári érzelgősség szent borzongását az önző számítás jeges vizébe fojtotta. A személyi méltóságot csereértékké oldotta fel, és az oklevelekben biztosított, nehezen szerzett számtalan szabadság helyébe az egy lelkiismeretlen kereskedelmi szabadságot iktatta. Egyszóval, a vallási és politikai illúziókba burkolt kizsákmányolás helyébe a nyílt, szemérmetlen, közvetlen, sivár kizsákmányolást állította.

A burzsoázia megfosztotta dicsfényüktől az összes eddig tisztelt és jámbor félelemmel szemlélt tevékenységeket. Fizetett bérmunkásává változtatta - az orvost, a jogászt, a papot, a költőt, a tudomány emberét.

A burzsoázia leszaggatta a családi viszonyról meghatóan szentimentális fátylát és e viszonyt pusztá pénzviszonyra redukálta.

A burzsoázia leleplezte, hogy annak a brutális erőmegnyilvánulásnak, amelyet a reakció a középkoron annyira csodál, megfelelő kiegészítője a legrenyhébb semmittevés volt. Csak a burzsoázia mutatta meg, mit tud az emberi tevékenység létrehozni. Különb csodaműveket létesített, mint az egyiptomi piramisok, a római vízvezetékek és a gótikus katedrálisok, külön hadjáratokat vitt véghez, mint a népvándorlás és a keresztes hadjáratok.

A burzsoázia nem létezhet anélkül, hogy ne forradalmasítsa folyton a termelési szerszámokat, tehát a termelési viszonyokat, tehát az összes társadalmi viszonyokat. Ezzel szemben minden korábbi ipari osztály első létfeltétele a régi termelési mód változatlan fenntartása volt. A burzsoá korszakot minden előbbi korszaktól a termelés folytonos átalakítása, az összes társadalmi állapotok szakadatlan megrendítése, az örökös bizonytalanság és mozgás különbözteti meg. Az összes szilárd, berozsdásodott viszonyok, a nyomukban járó régtől tisztelt képzetekkel és nézetekkel együtt felbomlanak, az összes újonnan kialakuló viszonyok elavulnak, mielőtt még megcsontosodhatnak. Minden, ami rendi és állandó, elpárolog, mindent, ami szent, megszentelténeken, és az emberek végre arra kényszerülnek, hogy józan szemmel vizsgálják léhelyzetüket, kölcsönös kapcsolataikat.

Az egyre kiterjedtebb piacnak a szükséglete, amelyen termékeit eladhatja, végigkergeti a burzsoáziát az egész földgolyón. Mindenüvé be kell magát fészkelnie, mindenütt be kell rendezkednie, mindenütt összeköttetéseket kell létesítenie. **Ez a GLOBALIZÁCIÓ tömör leírása (160 évvel ezelőtt!)**

A burzsoázia a világpiac kiaknázása által valamennyi ország termelését és fogyasztását kozmopolitává formálta. A reakció sok nagy bánatára kihúzta az ipar lába alól a nemzeti talajt. Az ősi nemzeti iparok elpusztultak és napról napra pusztulnak. Új iparok szorítják ki őket, amelyeknek meghonosítása minden civilizált nemzet életkérdésévé válik, olyan iparok, amelyek már nem hazai nyersanyagot dolgoznak fel, hanem a legtávolabbi égővek nyersanyagát, és amelyeknek gyártmányait nemcsak magában az országban, hanem a világ minden részén fogyasztják. A régi, belföldi termékekkel kielégített szükségletek helyébe újak lépnek, amelyeknek kielégítésére a legtávolibb országok és éghajlatok termékei kellenek. A régi helyi és nemzeti önellátás és elzárkózottság helyébe a nemzetek sokoldalú érintkezése, egymástól való sokrétű függése lép. És ez így van nemcsak az anyagi, hanem a szellemi termelésben is. Az egyes nemzetek szellemi termékei közkinccsé válnak. Ma már tudjuk, hogy itt sajnos az „egyes” (nemzetek) NEM általános alany, hanem a globalizáció nemzetek közötti versenyében, valóban CSAK egyes (konkrét) nemzetekre vonatkozik (pl. USA)!

A nemzeti egyoldalúság és korlátoltság mindinkább lehetetlenné válik, és a sok nemzeti és helyi irodalomból világirodalom alakul ki.

A burzsoázia az összes termelési szerszámok gyors tökéletesítése, a végtelenül megkönnyített közlekedés révén valamennyi nemzetet, még a legbarbárabbakat is, belerántja a civilizációba. Áruinak olcsó ára az a nehéztüzérség, amellyel rommá lő minden kínai falat, amellyel kapitulációra bírja a barbárok legmakacsabb idegengyűlöletét is. Minden nemzetet rákényszerít, hogy, hacsak nem akarnak tönkremenni, elsajátítsák a burzsoázia termelési módját; rákényszeríti őket, hogy meghonosítsák maguknál az úgynevezett civilizációt, azaz váljanak burzsoává. **Egyszóval: a burzsoázia a saját képmására formált világot teremt magának.**

A burzsoázia a falut a város uralma alá vetette. Óriási városokat teremtett, a városi népesség létszámát a falusival szemben nagymértékben megnövelte, s ezzel a népesség jelentékeny részét a falusi élet bányászatából kiragadta. **S ahogy a falut a várostól, úgy a barbár és félsbarbár országokat a civilizáltaktól, a paraszt népeket a burzsoá népektől, a Keletet a Nyugattól tette függővé.**

A burzsoázia mindinkább megszünteti a termelési eszközök, a birtok és a népesség szétforgácsoltságát. **A népességet összesűrítette, a termelési eszközöket centralizálta, és a tulajdont kevés kézben koncentrált. Ennek szükségszerű következménye a politikai centralizáció volt.** Független, szinte csak szövetséges viszonyban levő tartományokat, melyeknek különböző érdekeik, törvényeik, kormányaik és vámjaik voltak, egy nemzetté tömörítették, melynek egy a kormánya, egy a törvénye, egy a nemzeti osztályérdeke, egy a vámhatára.

A burzsoázia alig százéves osztályuralma alatt tömegesebb és kolosszálisabb termelőerőket hozott létre, mint valamennyi letűnt nemzedék együttvéve. Természeti erők leigázása, gépi berendezés, a vegyészet alkalmazása iparban és földművelésben, gőzhajózás, vasutak, villamos távírók, egész világreszek megművelés alá vétele, folyók hajózhatóvá tétele, lábdobbantásra a földből előpattanó egész népességek,- mely korábbi század sejtette, hogy a társadalmi munka méhében ilyen termelőerők szunnyadnak!

Láttuk azonban, hogy azok a termelési és érintkezési eszközök, amelyeknek alapzatán a burzsoázia kialakult, a hűbéri társadalomban jöttek létre. E termelési és érintkezési eszközök fejlődésének bizonyos fokán azok a viszonyok, amelyek között a hűbéri társadalom termelt és cserélt, a földművelés és az ipar feudális szervezete, egyszóval a feudális tulajdonviszonyok nem feleltek meg többé a már kifejlett termelőerőknek. Gátolták a termelést, ahelyett, hogy előmozdították volna. Mindmeggannyi béklyóvá váltak. Szét kellett feszíteni, szét is feszítették őket.

Helyükbe a szabad konkurrencia lépett, a neki megfelelő társadalmi és politikai berendezkedéssel, a burzsoáosztály gazdasági és politikai uralmával.

Szemünk előtt hasonló mozgás megy végbe. **A polgári termelési és érintkezési viszonyok, a polgári tulajdonviszonyok, a modern polgári társadalom, amely oly hatalmas termelési és érintkezési eszközöket varázsolt elő, ahhoz a boszorkánymesterhez hasonlít, aki nem ura többé az általa felidézett földalatti hatalmaknak.** Az ipar és a kereskedelem története évtizedek óta nem egyéb, mint annak a története, hogyan lázonganak a modern termelőerők a modern termelési viszonyok ellen, azok ellen a tulajdonviszonyok ellen, melyek a burzsoáziának és uralmának életfeltételei. Elég a kereskedelmi válságokat említenünk, amelyek periodikus visszatérésükkel egyre fenyegetőbben kétségessé teszik az egész polgári társadalom létezését. A kereskedelmi válságokban rendszeresen megsemmisül nemcsak az előállított termékeknek, hanem a már létrehozott termelőerőknek egy nagy része is. A

válságokban olyan társadalmi járvány tör ki, melyet minden előbbi korszak képtelenségnek tekintett volna - a túltermelés járványa. A társadalom hirtelen a pillanatnyi barbárság állapotába esik vissza; mintha valami éhínség, általános megsemmisítő háború megfosztotta volna minden létfenntartási eszköztől; az ipar, a kereskedelem mintha megsemmisült volna, és miért? Azért, mert a társadalomnak túlsok a civilizációja; túlsok a létfenntartási eszköze, túlsok az ipara, túlsok a kereskedelme. A társadalom rendelkezésére álló termelőerők már nem a polgári civilizáció és⁸ a polgári tulajdonviszonyok előmozdítására szolgálnak; ellenkezőleg, túl hatalmasokká lettek e viszonyok számára, e viszonyok gátolják őket; és mihelyt ezt a gátat leküzdik, az egész polgári társadalomban zavart támasztanak, veszélyeztetik a polgári tulajdon létezését. A polgári viszonyok túl szűkké váltak ahhoz, hogy befogadhassák az önmaguk által létrehozott gazdagságot. - Hogyan küzdi le a burzsoázia a válságokat? Egyrészt úgy, hogy kénytelen megsemmisíteni a termelőerők nagy tömegét; másrészt úgy, hogy új piacokat hódít meg, és alaposabban aknázza ki a régiakat. Tehát hogyan? Úgy, hogy még egyetemesebb, még hatalmasabb válságokat készít elő és a válságok elhárításának eszközeit csökkenti. Tökéletesen írja le a KLASSZIKUS VÁLSÁGOKAT! ... de nem lát(hat)ták 100 évre előre a HATALOM VIRTUALIZÁLÓDÁS törvényének megvalósulását, amiből a 20. és 21. században már „virtuális”, azaz „bizalmi” válságok keletkeztek (és egyre inkább keletkeznek)! ... Míg a klasszikus válságok romboltak, megsemmisítettek termelőeszközöket és viszonyokat, ami lehetővé tette a válság utáni konjunktúrát „újrakezdést”, addig a virtuális válság csak rombol, de semmit sem semmisít meg, csupán virtuálisan, azaz lappangva „dolgozik tovább”!

A fegyverek, amelyekkel a burzsoázia a feudalizmust leterítette, most maga a burzsoázia ellen fordulnak.

De a burzsoázia nemcsak kikovácsolta a fegyvereket, amelyek halálát okozzák; megszülte azokat a férfiakat is, akik e fegyvereket forgatni fogják - a modern munkásokat, a proletárokat.

Amilyen mértékben a burzsoázia, azaz a tőke fejlődik, ugyanolyan mértékben fejlődik a proletariátus, a modern munkások osztálya, (ITT kulcskérdés a „fejlődés” fogalma, ami (sajnos) nem pontosan értelmezett, így például nem tartalmazza a visszafejlődést!) akik csak addig élnek, amíg munkát kapnak, és akik csak addig kapnak munkát, amíg munkájuk a tőkét gyarapítja. Ezek a munkások, akik darabonként kénytelenek eladni magukat, éppen olyan áruk, mint minden egyéb kereskedelmi cikk, s ezért éppúgy ki vannak téve a konkurrencia minden viszontagságának, a piac minden ingadozásának.

A proletárok munkája a gépi berendezés terjedésével és a munkamegosztással elvesztette minden önálló jellegét és ezzel minden vonzóerejét a munkás számára. A munkás a gép pusztá tartozékává válik, akitől csak a legegyszerűbb, legegyszerűbb, legkönnyebben megtanulható fogást kívánják meg. Ezért a munkás okozta költségek szinte kizárólag a megélhetéséhez és faja fenntartásához szükséges létfenntartási eszközökre korlátozódnak. De az áruk ára, tehát a munka ára is egyenlő termelési költségeivel. Ezért amilyen mértékben nő a munka ellenszenvessége, olyan mértékben csökken a munkabér. Sőt mi több, amilyen mértékben nő a gépi berendezés és a munkamegosztás, ugyanolyan mértékben nő a munka tömege⁹ is, akár a munkaórák szaporítása, akár az adott idő alatt elvégzendő munka szaporítása, a gépek gyorsabb járatása stb. révén.

⁸ Az 1872-es és az azt követő kiadásokban az a polgári civilizáció és szók kimaradtak. - Szerk.

⁹ Az 1888-as angol kiadásban: tömege helyett: terhe - Szerk.

A modern ipar a patriarchális mester kis műhelyét az ipari tőkés nagy gyárává változtatta át. Gyárban összezsúfolt munkástömegeket katonásan szerveznek. Mint ipari közkatonákat altisztek és tisztek tökéletesen kiépített hierarchiájának felügyelete alá helyezik őket. Nemcsak a burzsoázistálynak, a burzsoá államnak a szolgálói, hanem napról napra, óráról órára szolgáltságba görnyeszti őket a gép, a felügyelő, s mindenekelőtt maga az egyes gyártulajdonos burzsoá. Ez a zsarnokság annál kicsinyesebb, gyűlöletesebb, elkeserítőbb, minél nyíltabban hirdeti végcéljául a nyerészkedést.

Minél kevesebb ügyességet és erőkifejtést kíván meg a kézi munka, azaz minél inkább kifejlődik a modern ipar, annál inkább kiszorítja a férfiak munkáját a női és a gyermekmunka¹⁰. A nemi és különbségeknek a munkásosztályt illetően nincs többé társadalmi érvénye. Már csak munkaszámok léteznek, amelyek koruk és nemük szerint különböző költségeket okoznak.

Ha a munkás kizsákmányolását a gyáros már annyira befejezte, hogy a munkás készpénzben megkapja a munkabérét, akkor megrohanja a burzsoázia többi része: a háztulajdonos, a szatócs, a zálogos stb.

Az eddigi kis középrendek, a kisiparosok, kiskereskedők és járadékosok, a kézművesek és parasztok, mindezek az osztályok¹¹ a proletariátusba süllyednek; részben azért, mert kis tőkéjük nagyipar üzésére nem elegendő és a nagyobb tőkések konkurenciáját nem bírja ki, részben azért, mert szakmai ügyességüket új termelési módszerek elértéktelenítik. Így toborzódik a proletariátus a népesség minden osztályából. Valójában, a virtualizálódási folyamat során a proletariátus helyett ma már általánosan „kiszolgáltatottakról” kell beszélni (egyre nagyobb számban idetartoznak a munkanélküliek és a nyugdíjasok is!), amely halmaz magában foglal mindenkit, aki nem „birtokolja” a hatalomhoz szükséges javakat (napjainkban a virtualizáció következtében, ez egyre inkább az „információ”).

A proletariátus különböző fejlődési fokokon megy át. Harca a burzsoázia ellen létezésével kezdődik.

Eleinte az egyes munkások, azután egy gyár munkásai, majd egy munkaág egy helységben dolgozó munkásai harcolnak az ellen az egyes burzsoá ellen, aki közvetlenül kizsákmányolja őket. Támadásuk nemcsak a polgári termelési viszonyok ellen irányul, hanem maguk a termelési szerszámok ellen is; megsemmisítik a konkurráló idegen árut, szétzúzzák a gépeket, felgyújtják a gyárakat, igyekeznek a középkori munkás már letűnt helyzetét visszaszerezni maguknak.

Ezen a fokon a munkások az egész országban szétszórt és a konkurencia által szétforgácsolt tömeget alkotnak. A munkások tömegesebb összetartása még nem a saját egyesülésüknek, hanem a burzsoázia egyesülésének a következménye, mert a burzsoáziának, saját politikai céljai elérésére, az egész proletariátust mozgósítania kell, s egyelőre még mozgósíthatja is. Ezen a fokon a proletárok tehát nem saját ellenségeik, hanem ellenségeik ellenségei ellen harcolnak, az abszolút monarchia maradványai, a földtulajdonosok, a nem-ipari burzsoák, a kispolgárok ellen. Így az egész történelmi mozgalom a burzsoázia kezében összpontosul; minden így kivívott győzelem a burzsoázia győzelme.

De az ipar fejlődésével nemcsak szaporodik a proletariátus, hanem nagyobb tömegekbe is zsúfolódik, ereje nő, s ezt mindjobban érzi. A proletariátuson belül az érdekek, az életkörülmények mindjobban kiegyenlítődnek, mert a gépi berendezés mindinkább elmosza

¹⁰ Az 1888-as angol kiadásban az és a gyermek - szók kimaradtak. - Szerk.

¹¹ Az 1888-as angol kiadásban kiegészítve: fokozatosan - Szerk.

a különbségeket munka és munka között, s a bért csaknem mindenütt egyformán alacsony színvonalra szorítja le. A burzsoák növekvő egymás közti konkurenciája s az ebből fakadó kereskedelmi válságok a munkások bérét mind ingadozóbbá teszik; a gépi berendezés egyre gyorsabban fejlődő, szüntelen tökéletesítése egész életpozíciójukat teszi mind bizonytalanabbá; az egyes munkás és az egyes burzsoá közti összeütközés mindinkább két osztály összeütközésének jellegét ölti. A munkások elkezdenek egyesületeket alakítani a burzsoák ellen; tömörülnek munkabérük megvédelmezésére. Sőt állandó szövetségeket is alapítanak, hogy ezen alkalmi zendülések esetére gondoskodjanak a maguk ellátásáról. Helyenként a harc felkelésekben tör ki.

Egyszer-másszor győznek a munkások, de csak ideig-óráig. Harcaik tulajdonképpeni eredménye nem a közvetlen siker, hanem a munkások egyre szélesebben terjedő egyesülése. Ezt előmozdítják a nagyipar által létrehozott egyre növekvő közlekedési eszközök, amelyek a különböző helységek munkásai között kapcsolatot teremtenek. Márpedig csak erre a kapcsolatra van szükség, hogy a sok, mindenütt azonos jellegű helyi harc nemzeti méretű harccá, osztályharccá központosuljon. De minden osztályharc politikai harc. És azt az egyesülést, amihez a középkori polgárnak a maga rossz útjaival évszázadok kellettek, a modern proletár a vasutak segítségével néhány esztendő alatt véghezviszi.

A proletároknak ezt az osztályt és ezáltal politikai párttá szerveződését minduntalan újra szétrobbantja a munkások egymás közötti konkurenciája, de mindig újra feltámad, erősebben, szilárdabban, hatalmasabban. S kihasználva a burzsoázián belüli meghasonlásokat, kicsikarja a munkások egyes érdekeinek törvény formájában való elismerését. Így például a tízórás törvényt Angliában. Mindez CSAK „demokratikus” működés esetén áll fenn, a diktatúrákban, kiváltképpen a totális diktatúrákban NEM!

Egyáltalán, a régi társadalmon belüli összeütközések sokféleképpen egyengetik a proletariátus fejlődésének útját. A burzsoázia szakadatlan harcban áll: kezdetben az arisztokráciával, később magának a burzsoáziának ama részeivel, melyeknek érdekei ellentmondásba kerülnek az ipar haladásával; állandóan harcol minden idegen ország burzsoáziájával. Mindezekben a harcaiban kénytelen a proletariátushoz fordulni, segítségét igénybe venni és ezzel a proletariátust a politikai mozgalomba bevonni. Maga a burzsoázia nyújtja tehát a proletariátusnak saját műveltsége elemeit, vagyis a fegyvert önmaga ellen.

Továbbá, mint láttuk, az ipar haladása az uralkodó osztály egész rétegeit taszítja le a proletariátusba vagy legalábbis fenyegeti életfeltételeiket. Ezek is a műveltség elemeinek¹² nagy tömegét nyújtják a proletariátusnak.

Végül olyan időkben, amikor az osztályharc döntéshez közeledik, a bomlási folyamat az uralkodó osztályban, az egész régi társadalomban annyira heves, annyira kirívó jelleget ölt, hogy az uralkodó osztály egy kis része elszakad osztályától és a forradalmi osztályhoz csatlakozik, ahhoz az osztályhoz, amelyé a jövő. Ezért ugyanúgy, ahogy korábban a nemesség egy része átpártolt a burzsoáziához, most a burzsoázia egy része pártol át a proletariátushoz, és nevezetesen a burzsoá ideológusok egy része, azok, akik felküzdötték magukat az egész történelmi mozgalom elméleti megértéséig.

Valamennyi osztály közül, amely napjainkban a burzsoáziával szemben áll, csakis a proletariátus valóban forradalmi osztály. A többi osztály a nagyipar kifejlődésével lezüllik és elpusztul, a proletariátus a nagyipar legsajátabb terméke.

¹² Az 1888-as angol kiadásban: felvilágosodás és haladás új elemeinek - Szerk.

A középrendek, a kisiparos, a kiskereskedő, a kézműves, a paraszt - mind azért harcolnak a burzsoázia ellen, hogy középrendként való létezésüket a pusztulástól megóvják. Ezek tehát nem forradalmiak, hanem konzervatívok. Sőt mi több: reakciósok, mert megpróbálják a történelem kerekét visszafelé forgatni. Ha forradalmiak, akkor azért azok, mert előttük áll a proletariátusba való átmenetük, akkor nem jelenlegi, hanem jövő érdekeiket védjük, akkor elhagyják saját álláspontjukat, hogy a proletariátusra térjenek át.

A lumpenproletariátust, a régi társadalom legalsó rétegeinek ezt a passzív rothadását a proletárforradalom helyel-közzel belesodorja a mozgalomba, de egész élethelyzete következtében inkább hajlandó arra, hogy magát reakciós üzelmekhez megvásároltassa.

A proletariátus életfeltételeiben már megsemmisültek a régi társadalom életfeltételei. A proletárnak nincsen tulajdona; feleségéhez és gyermekeihez való viszonyának már semmi köze a polgári családi viszonyhoz; a modern ipari munka, a tőke modern igája, amely ugyanaz Angliában és Franciaországban, Amerikában és Németországban, lehántott róla minden nemzeti jelleget. A törvények, az erkölcs, a vallás az ő szemében csupa polgári előítélet, amelyek mögött megannyi polgári érdek rejtőzik.

Minden eddigi osztály, amely az uralmat meghódította, a már megszerzett életpozícióját úgy igyekezett biztosítani, hogy az egész társadalmat alávetette az ő szerzési feltételeinek. A proletárok csak úgy hódíthatják meg a társadalmi termelőerőket, hogy megszüntetik a maguk eddigi elsajátítási módját és ezzel az egész eddigi elsajátítási módot. A proletároknak nincs semmi sajátjuk, amit biztosítani kellene, - nekik le kell rombolniuk minden eddigi magánbiztonságot és magánbiztosítékot.

Minden eddigi mozgalom kisebbségek mozgalma vagy kisebbségek érdekében folytatott mozgalom volt. A proletármozgalom az óriási többség önálló mozgalma az óriási többség érdekében. A proletariátus, a mai társadalom legalsóbb rétege, nem emelkedhet fel, nem egyenesedhet ki anélkül, hogy levegőbe ne röpítse a hivatalos társadalmat alkotó rétegek fölé emelkedő egész felépítményét.

Ha nem is tartalmában, de formájában a proletariátusnak a burzsoázia ellen folyó harca eleinte nemzeti. Minden egyes ország proletariátusának természetesen mindenképp a saját burzsoáziájával kell leszámolnia.

A proletariátus fejlődésének legáltalánosabb szakaszait felvázolva, a fennálló társadalmon belül dúló többé vagy kevésbé burkolt polgárháborút követték nyomon addig a pontig, amelyen nyílt forradalomban tör ki, és a proletariátus a burzsoázia erőszakos megdöntése útján megalapítja uralmát.

Amint láttuk, minden eddigi társadalom az elnyomó és elnyomott osztályok ellentétén nyugodott. De ahhoz, hogy valamely osztályt el lehessen nyomni, biztosítani kell számára azokat a feltételeket, amelyek közt legalább szolgai létet tengetheti. A jobbágy a jobbágyosság idején a kommuna tagjává küzdhet fel magát, éppúgy, mint ahogy a kispolgár a feudális abszolútizmus járma alatt burzsoává. Ezzel szemben a modern munkás nemcsak hogy nem emelkedik fel az ipar haladásával, hanem mind mélyebben süllyed saját osztályának feltételei alá. A munkás pauperré válik és a pauperizmus még gyorsabban nő, mint a népesség és a gazdagság. Ebből világosan kitűnik, hogy a burzsoázia képtelen arra, hogy továbbra is a társadalom uralkodó osztálya maradjon és szabályozó törvényként ráerőszakolja a társadalomra osztályának életfeltételeit. Képtelen az uralkodásra, mert képtelen arra, hogy rabszolgájának létét akár csak rabszolgaságának keretében is biztosítsa, mert kénytelen őt olyan helyzetbe süllyeszteni, amelyben neki kell rabszolgáját eltartania, ahelyett, hogy az tartaná el őt. A társadalom nem élhet már alatta, azaz a burzsoázia élete már nem fér össze a társadalommal.

A burzsoáosztály létének és uralmának leglényegesebb feltétele a gazdagságnak magánosok kezében való felhalmozódása, a tőke képződése és gyarapodása; a tőke feltétele a bémunka. A bémunka kizárólag a munkások egymás közötti konkurenciáján nyugszik. Az ipar haladása, amelynek az akarat nélküli és ellenállásra képtelen hordozója a burzsoázia, a munkásoknak a konkurencia okozta elszigetelődése helyébe a munkásoknak a társulás révén létrejövő forradalmi egyesülését állítja. **A nagyipar fejlődésével tehát kicsúszik a burzsoázia lába alól maga a talaj, amelyen termel és a termékeket elsajátítja. Mindenekelőtt saját sírásóját termeli. Pusztulása és a proletariátus győzelme egyaránt elkerülhetetlen. Ez a TÉVEDÉS csupán abból fakad, hogy akkor még nem voltak világosak a virtualizálódási folyamatok. Azaz nem vált világossá, hogy abból, hogy a materiális tulajdonlás nem fokozható korlátlanul, nem következik az, hogy maga a tulajdonlás KORLÁTOS! ... Az INFORMÁCIÓ BIRTOKLÁSA, azaz a virtuális tulajdon és így a virtuális HATALOM = KORLÁTLAN lehet!!!**

II. PROLETÁROK ÉS KOMMUNISTÁK

Milyen viszonyban állanak a kommunisták a proletárokkal általában? A kommunisták nem külön párt a többi munkáspárttal szemben. Nincsenek az egész proletariátus érdekeitől elütő érdekeik.

Nem állítanak fel külön¹³ elveket, hogy ezek kaptájára húzzák a proletármozgalmat.

A kommunisták a többi proletárpárttól csak abban különböznek, hogy egyrészt a proletárok különböző nemzeti harcaiban az egész proletariátus közös, a nemzetiségtől független érdekeit hangsúlyozzák és érvényesítik, másrészt abban, hogy a proletariátus és a burzsoázia között folyó harc különböző fejlődési fokain mindig az összmozgalom érdekét képviselik.

A kommunisták tehát a gyakorlatban minden ország munkáspártjainak leghatározottabb¹⁴, szüntelen továbbhaladásra ösztökélő részét alkotják; az elmélet terén a proletariátus többi tömegével szemben az az előnyük, hogy világosan látják a proletármozgalom feltételeit, menetét és általános eredményeit.

A kommunisták legközelebbi célja ugyanaz, mint valamennyi többi proletárpárté: a proletariátus osztályá alakítása, a burzsoá uralom megdöntése, a politikai hatalom meghódítása a proletariátus által.

A kommunisták elméleti tételei korántsem egyik vagy másik világboldogító által kitalált vagy felfedezett eszméken, elveken nyugszanak.

E tételek csupán általános kifejezései a meglévő osztályharc, a szemünk láttára végbemenő történelmi mozgalom tényleges viszonyainak. A korábbi tulajdonviszonyok eltörlése nem olyasmi, ami sajátságosan a kommunizmus jellegzetessége.

Minden tulajdonviszony állandó történelmi változásnak, állandó történelmi átalakulásnak volt alávetve.

A francia forradalom például eltörölte a hűbéri tulajdont a polgári tulajdon javára.

¹³ Az 1888-as angol kiadásban: szektás - Szerk.

¹⁴ Az 1888-as angol kiadásban: leghaladóbb és leghatározottabb - Szerk.

Ami a kommunizmust megkülönbözteti, az nem általában a tulajdon eltörlése, hanem a polgári tulajdon eltörlése.

De a modern polgári magántulajdon, az utolsó és legtökéletesebb kifejezése a termékek olyan előállításának és elsajátításának, amely osztályellentéteken alapul, azon, hogy az egyik ember a másikat¹⁵ kizsákmányolja.

Ilyen értelemben a kommunisták ebben az egyetlen kifejezésben foglalhatják össze elméletüket: a magántulajdon megszüntetése.

Nekünk, kommunistáknak szemünkre vetették, hogy el akarjuk törölni személyesen szerzett, önnönmunkával keresett tulajdont; azt a tulajdont, amely minden személyt szabadságnak, tevékenységnek és önállóságának alapja.

Munkával keresett, szerzett, megszolgált tulajdon! A kispolgári, kisparaszti tulajdonról beszéltek-e, amely a polgári tulajdont megelőzte? Ezt a tulajdont nem kell eltörölnünk, az ipar fejlődése eltörölte és napról napra eltörli.

Vagy a modern polgári magántulajdonról beszéltek?

De teremt-e a bérmunka, a proletár munkája a proletárnak tulajdont? Semmi esetre. A bérmunka a tőkét teremti meg, vagyis azt a tulajdont, amely a bérmunkát kizsákmányolja amely csak azzal a feltétellel gyarapodhat, hogy új bérmunkát hoz létre, hogy azt újra kizsákmányolja. A tulajdon mai alakjában a tőke és a bérmunka ellentétben mozog. Vegyük szemügyre ennek az ellentétnek mindkét oldalát.

Tőkésnek lenni nemcsak tisztán személyi, hanem társadalmi helyzet elfoglalását is jelenti a termelésben. A tőke közösségi termék és csak a társadalom sok tagjának együttes tevékenységével, sőt végeredményben csak valamennyi tagjának együttes tevékenységével hozható mozgásba.

A tőke tehát nem személyi, hanem társadalmi tulajdon.

Ha tehát a tőkét közösségi tulajdonná változtatjuk át, amely a társadalom valamennyi tagjáé, akkor nem személyi, tulajdon változik át társadalmivá. Csupán a társadalmi jellege változik meg a tulajdonnak. A tulajdon elveszti osztályjellegét.

Térjünk át a bérmunkára.

A bérmunka átlagos ára a munkabér minimuma, azaz azoknak a létfenntartási eszközöknek az összege, melyek szükségesek ahhoz, hogy a munkást mint munkást életben tartsák. Amit tehát a bérmunkás a maga tevékenységével elsajátít, az pusztán arra elég, hogy csupasz életét újratermelje. Mi semmi esetre sem akarjuk eltörölni a közvetlen élet újratermelésére szolgáló munkatermékeknek ezt a személyi elsajátítását, azt az elsajátítást, amely nem tesz lehetővé idegen munka fölött hatalmat adó többletet. Mi csak ennek az elsajátításnak nyomorúságos jellegét akarjuk megszüntetni, amikor a munkás csak azért él, hogy a tőkét gyarapítsa, csak annyiban él, amennyiben az uralkodó osztály érdeke megkívánja.

A polgári társadalomban az eleven munka csak eszköz a felhalmozott munka gyarapítására. A kommunista társadalomban a felhalmozott munka csak eszköz a munkások életfolyamatának kibővítésére, gazdagítására, előmozdítására.

¹⁵ Az 1888-as angol kiadásban: kisebbség a többséget – Szerk.

A polgári társadalomban tehát a múlt uralkodik a jelenen, a kommunista társadalomban a jelen a múlton. A polgári társadalomban a tőke önálló és személyisége van, a munkálkodó egyén ellenben önállótlán és személytelen.

És ennek a viszonynak a megszüntetését nevezi a burzsoázia a személyiség és a szabadság megszüntetésének! És joggal. Kétségtelenül a burzsoá személyiség, a burzsoá önállóság és a burzsoá szabadság megszüntetéséről van szó.

Szabadságon a mai polgári termelési viszonyok között a szabadkereskedelmet, a szabad adásvételt értik.

De ha elesik a kalmárkodás, akkor elesik a szabad kalmárkodás is. A szabad kalmárkodásról hangoztatott szólamoknak éppúgy, mint burzsoáziánk minden egyéb szabadságkérdésének, egyáltalában csak a kötött kalmárkodással, a középkor elnyomott polgáraival szemben van értelmük, de nem a kalmárkodásnak, a polgári termelési viszonyoknak és magának a burzsoáziának kommunista megszüntetésével szemben.

Rémüldöztök, hogy mi meg akarjuk szüntetni a magántulajdont. De fennálló társadalmakban a társadalom tagjainak kilenczted részére nézve megszűnt a magántulajdon; a magántulajdon éppen azáltal létezik, hogy a társadalom kilenczted részére nézve nem létezik. Azt vetitek tehát szemünkre, hogy olyan tulajdont akarunk megszüntetni, amelynek szükségszerű előfeltétele, hogy a társadalom óriási többségének nincs tulajdona.

Egyszóval azt vetitek szemünkre, hogy a ti tulajdonotokat akarjuk megszüntetni. Valóban, ezt akarjuk.

Attól a pillanattól kezdve, hogy a munka nem változtatható át tőkévé, pénzzé, földjáradékká, egyszóval monopolizálható társadalmi hatalommá, azaz attól a pillanattól, hogy a személyi tulajdon nem csaphat át polgári tulajdonba, attól a pillanattól kezdve szerintetek megszűnt a személyiség.

A kommunizmus senkitől sem veszi el azt a hatalmat, hogy társadalmi termékeket elsajátítson, csupán azt a hatalmat veszi el, hogy ezen elsajátítás révén idegen munkát leigázzon.!!!!

Akadtt olyan ellenvetés, hogy a magántulajdon megszüntetésével megszűnik minden tevékenység és általános lustaság kap lábra.

Eszerint a polgári társadalomnak rég tönkre kellett volna mennie a restség miatt; mert azok, akik dolgoznak benne, nem szereznek, és azok, akik szereznek benne, nem dolgoznak. Az egész aggály arra a tautológiára lyukad ki, hogy mihelyt nincs tőke, nincs többé bérmunka.

Mindazokat az ellenvetéseket, amelyeket az anyagi termékek kommunista elsajátítási és termelési módja ellen felhoztak, ugyanúgy kiterjesztették a szellemi termékek elsajátítására és termelésére is. Ahogy a burzsoá szemében az osztálytulajdon megszűnése magának a termelésnek a megszűnése, úgy az osztályműveltség megszűnése az ő szemében azonos általában a műveltség megszűnésével.!!!!

Az a műveltség, melynek vesztét siratja, az óriási többség számára a géppé idomítást jelenti.

De ne vitatkozzatok velünk úgy, hogy a polgári tulajdon eltörlését a szabadságról, műveltségről, jogról stb.-ről alkotott polgári elképzeléseiteken méritek. Eszméitek maguk is a polgári termelési és tulajdonviszonyok termékei, amiként jogotok csupán osztályotok törvényre emelt akarata, olyan akarata; amelynek tartalma adva van osztályotok anyagi életfeltételeiben.

Abban az érdekes elképzelésben, amellyel ti a magatok termelési és tulajdonviszonyait¹⁶ történelmi, a termelés fejlődésében átmeneti viszonyokból örök természeti és észtörvényekké változtatjátok át, osztoztok minden letűnt uralkodó osztállyal. Amit meg tudtok érteni, ha az ókori tulajdonról van szó, amit meg tudtok érteni, ha a hűbéri tulajdonról van szó, azt már nem szabad megértenetek a polgári tulajdonnál.

A család megszüntetése! Még a legradikálisabbak is felháborodnak a kommunisták e gyalázatos szándékán.

Mi a jelenlegi, a polgári család alapja? A tőke, a magánszerzés. Teljesen kifejlett alakban ez a család csak a burzsoázia számára létezik; de kiegészítői a proletár kényszerű családtalansága és a nyilvános prostitúció.

A burzsoá családja természetesen megszűnik e kiegészítőjének a megszűnésével és mindkettő eltűnik a tőke eltűnésével.

Szemünkre vetitek, hogy mi meg akarjuk szüntetni azt, hogy a szülők kizsákmányolják gyermekeiket? Ezt a büntényt beismerjük.

De, mondjátok ti, mi megszüntetjük a legmeghittebb viszonyokat, amikor az otthoni nevelés helyébe a társadalmat tesszük.

Vajon nem a társadalom határozza-e meg a ti nevelésüket is? Nem azok a társadalmi viszonyok határozzák-e meg, amelyek közt neveltek, a társadalomnak az iskola stb. révén történő közvetlenebb vagy közvetettebb beavatkozása? Nem a kommunisták találták ki a társadalom hatását a nevelésre; ők csupán megváltoztatják e hatás jellegét, kiragadják a nevelést az uralkodó osztály befolyása alól,

A családról és a nevelésről, a szülők és gyermekek közötti meghitt viszonyról hangoztatott polgári szövegek annál visszatartóbbak, minél inkább széttepi a nagyipar a proletárok minden családi kötelékét, minél inkább változtatja a gyermekeket közönséges kereskedelmi cikké és munkaszerszámmá.

De ti, kommunisták, a nőközösséget akarjátok bevezetni, kiáltja felénk karban az egész burzsoázia.

A burzsoá puszták termelési szerszámnak tekintik feleségét. Hallja, hogy a termelési szerszámok közösségi kiaknázását követelik, és persze nem tud egyebet gondolni, mint azt, hogy ez a közösségi sors a nőket szintén éri majd.

Nem sejtitek, hogy éppen arról van szó, hogy megszüntessük a nőknek azt a helyzetét, amelyben puszták termelési szerszámok.

Egyébként semmi sem nevetségesebb, mint burzsoáink magasztos erkölcsi felháborodása a kommunisták állítólagos hivatalos nőközösségén. A kommunistáknak nem kell a nőközösséget bevezetniök, mert ez majdnem mindig létezett.

Burzsoáink nem elégednek meg azzal, hogy proletárjaik felesége és leányai rendelkezésükre állanak, a hivatalos prostitúcióról nem is beszélve, hanem fő gyönyörűségüket abban lelik, hogy egymás feleségét elcsábítják.

A polgári házasság a valóságban feleségközösség. Legfeljebb azt lehetne a kommunistáknak szemükre vetni, hogy a képmutatón leplezett nőközösség helyett hivatalos,

¹⁶ Az 1888-as angol kiadásban: amellyel a jelenlegi termelési módokból és tulajdonformákból fakadó társadalmi formákat - Szerk.

őszinte nőközösséget akarnak bevezetni. Egyébként magától értetődik, hogy a mostani termelési viszonyok megszűnésével a belőlük fakadó nőközösség, vagyis a hivatalos és nem hivatalos prostitúció is eltűnik majd.

Továbbá szemükre vetették a kommunistáknak, hogy el akarják törölni a hazát, a nemzetiséget.

A munkásoknak nincs hazájuk. Nem lehet tőlük elvenni azt, amijük nincs. Minthogy a proletariátusnak mindenekelőtt a politikai hatalmat kell meghódítania, nemzeti osztályá¹⁷ kell emelkednie, önmagát nemzetté kell szerveznie, ezért maga is még nemzeti bár semmi esetre sem burzsoá értelemben.

A népek nemzeti elkülönülése és ellentétei már a burzsoázia-fejlődésével, a szabadkereskedelemmel, a világpiaccal, az ipari termelés és az ennek megfelelő életviszonyok egyformaságával egyre inkább és inkább eltűnnek.

A proletariátus uralma még inkább eltünteti majd őket. Együttes cselekvés - legalábbis a civilizált országoké - a proletariátus felszabadulásának egyik első feltétele.

Amilyen mértékben megszűnik az egyik egyén kizsákmányolása a másik által olyan mértékben szűnik meg az egyik nemzet kizsákmányolása a másik által. A nemzeten belüli osztályellentéttel együtt a nemzetek egymással szemben ellenséges magatartása is eltűnik.

Azokat a vádakot, amelyeket a kommunizmus ellen vallási, filozófiai és egyáltalában ideológiai szempontból emelnek, nem érdemes részletesen tárgyalni.

Kell-e mélyes belátás annak megértéséhez, hogy az emberek életviszonyaival, társadalmi vonatkozásaival, társadalmi létével együtt megváltoznak képzeik, nézeteik és fogalmaik, egyszóval tudatuk is?

Mi egyebet bizonyít az eszmék története, mint azt, hogy a szellemi termelés az anyagi termeléssel együtt alakul át? Valamely kor uralkodó eszméi mindenkor csak az uralkodó osztály eszméi voltak.

Beszélnék eszmékről, melyek egy egész társadalmat forradalmasítanak; ezzel csak azt a tényt mondják ki, hogy a régi társadalom kebelében kialakultak egy újnak az elemei, hogy a régi életviszonyok felbomlásával lépést tart a régi eszmék felbomlása.

Amikor az antik világ pusztulóban volt, az antik vallásokon győzedelmeskedett a keresztény vallás. Amikor a keresztény eszméket a XVIII. században legyűrték a felvilágosodás eszméi, a hűbéri társadalom haláltusáját vívta az akkor forradalmi burzsoáziával. A lelkiismereti és vallásszabadság eszméi csak a szabad konkurrencia uralmát fejezték ki a lelkiismeret terén.

„Csakhogy” - mondják majd - „a vallási, erkölcsi, filozófiai, politikai jogi stb. eszmék a történelmi fejlődés folyamán kétségtelenül módosultak. De a vallás, az erkölcs, a filozófia, a politika, a jog e változások közepette mindenkor fennmaradtak.

Vannak azonkívül örök igazságok, mint szabadság, igazságosság stb., amelyek közősek valamennyi társadalmi állapotban. A kommunizmus azonban eltörli az örök igazságokat, eltörli a vallást, az erkölcsöt, ahelyett, hogy újjáalakítaná őket, ellentmond tehát minden eddigi történelmi fejlődésnek.”

¹⁷ Az 1888-as angol kiadásban: a nemzet vezető osztályává - Szerk.

Mire redukálódik ez a vád? Az egész eddigi társadalom története osztályellentétekben mozgott, amelyek a különböző korszakokban különböző alakot öltöttek.

De bárminő formát öltöttek is ezek az osztályellentétek, valamennyi elmúlt évszázad közös ténye az, hogy a társadalom egyik része kizsákmányolta a másikat. Ezért nem csoda, hogy mindezen századok társadalmi tudata, minden változatossága és különfélesége ellenére, bizonyos közös formákban mozog, olyan tudatformákban, melyek csak az osztályellentét teljes eltűnésével fognak egészen elenyészni.

A kommunista forradalom a leggyökeresebb szakítás a hagyományos tulajdonviszonyokkal, nem csoda, hogy fejlődése során a leggyökeresebben szakít a hagyományos eszmékkel.

De ne foglalkozzunk tovább a burzsoáziának a kommunizmussal szemben tett ellenvetéseivel.

Már fentebb láttuk, hogy a munkásforradalom első lépése a proletariátus uralkodó osztállyá emelése, a demokrácia kivívása.

A proletariátus arra használja majd fel politikai uralmát, hogy a burzsoáziától fokról fokra elragadjon minden tőkét, hogy az állam, azaz az uralkodó osztállyá szervezett proletariátus kezében centralizáljon minden termelési szerszámot és a lehető leggyorsabban növelje a termelőerők tömegét.

Ez természetesen eleinte csak a tulajdonjogba és a polgári termelési viszonyokba való zsarnoki beavatkozások útján történhetik, tehát olyan rendszabályok útján, amelyek gazdasági szempontból elégteleneknek és tarthatatlanoknak látszanak, amely azonban a mozgalom folyamán túlhajtának önmagukon¹⁸, és mint az egész termelési mód átalakításának eszközei elkerülhetetlenek. Ezek a rendszabályok természetesen országonként különbözők lesznek.

A legegyszerűbb országokban azonban meglehetősen általánosan alkalmazhatók lesznek a következők:

186 A földtulajdon kisajátítása és a földjradék állami kiadásokra fordítása.

187 Erős progresszív adó.

188 Az örökösödési jog eltörlése.

189 Az összes emigránsok és lázadók tulajdonának elkobzása.

190 A hitel centralizálása az állam kezében nemzeti bank révén, amely állami tőkével és kizárólagos monopóliummal rendelkezik.

191 Az egész közlekedésügy centralizálása az állam kezében.

192 A nemzeti gyárak, termelési szerszámok gyarapítása, a földek megművelhetővé tétele és javítása közös terv szerint.

193 Mindenkire kiterjedő egyenlő munkakötelezettség, ipari hadseregek felállítása, különösen a mezőgazdaság számára.

¹⁸ 1888-as angol kiadásban: felülmúlják önmagukat, a régi társadalmi rendbe való további beavatkozásokat tesznek szükségessé - Szerk.

186 A mezőgazdaság és az ipar üzésének egyesítése, a város és a falu közötti ellentét¹⁹ fokozatos megszüntetésének előmozdítása²⁰.

187 Minden gyermek nyilvános és ingyenes nevelése. A gyermekek mai formában való gyári munkájának eltörlése. A nevelés egyesítése az anyagi termeléssel stb. stb.

Amikor majd a fejlődés folyamán az osztálykülönbségek eltűntek, és minden termelés a társult egyének kezében összpontosult, akkor a közhatalom elveszti politikai jellegét. A politikai hatalom, voltaképpen értelmében, valamely osztálynak egy más osztály elnyomására szolgáló szervezett hatalma. Ha a proletariátus a burzsoázia elleni harcában szükségszerűen osztállyá egyesül, forradalom útján uralkodó osztállyá teszi magát, és mint uralkodó osztály a régi termelési viszonyokat erőszakkal megszünteti, akkor e termelési viszonyokkal együtt megszünteti az osztályellentétnek, egyáltalában az osztályoknak a létfeltételeit²¹, és ezzel sajátmagának mint osztálynak az uralmát is.

A régi polgári társadalom s a vele járó osztályok és osztályellentétek helyébe olyan társulás lép, amelyben minden egyes ember szabad fejlődése az összesség szabad fejlődésének feltétele.

III. SZOCIALISTA ÉS KOMMUNISTA IRODALOM

1. A reakciós szocializmus

a) A feudális szocializmus

A francia és az angol arisztokráciát történelmi helyzete arra rendelte, hogy pamfleteket írjon a modern polgári társadalom ellen. Az 1830-as francia júliusi forradalomban, az angol reform-mozgalomban az arisztokráciát ismét legyűrte a gyűlölt felkapaszkodott jövevény. Komoly politikai harcról nem lehetett szó többé. Már csak az irodalmi harc maradt meg számára. De még az irodalom területén is lehetetlenné váltak a restaurációs korszaknak²² a régi szólamai. Az arisztokráciának, hogy rokonérzést kelthessen, úgy kellett tennie, mintha szem elől tévesztené saját érdekeit és csakis a kizsákmányolt munkásosztály érdekében formulálná meg vádiratát a burzsoázia ellen. Így készítette elő azt az elégtételt, hogy gúnydalokat énekelhessen új urára, s többé-kevésbé vészterhes jóslatokat súghasson fülébe.

Ily módon keletkezett a feudális szocializmus - félig siratóénekek, félig gúnydal, félig a múlt utóregzése, félig a jövő fenyegetődzése - helyel-közzel szíven találva a burzsoáziát keserű, szellemesen maró ítéletével, de mindig nevetséges hatást keltve azáltal, hogy teljesen képtelen a modern történelem menetének megértésére.

A proletár koldustarisznyát lengették zászlóként kezükben, hogy a népet maguk mögé gyűjtsék. Valahányszor azonban a nép utánuk indult, meglátta hátsó felükön a régi feudális címet, s hangos és tiszteletlen kacagással faképnél hagyta őket.

A francia legitimisták egy része és az „Ifjú Anglia” adták elő ezt a színjátékot.

¹⁹ Az 1872-es és az azt követő kiadásokban: különbség - Szerk.

²⁰ Az 1888-as angol kiadásban kiegészítve: a népességnek az egész országban való egyenletesebb elosztása révén - Szerk.

²¹ Az 1872-es és az azt követő kiadásokban: egyáltalában az osztályoknak a létfeltételeit helyett: létfeltételeit, egyáltalában az osztályokat - Szerk.

²² (1888) Nem az 1660-1689-es angol restauráció, hanem az 1814-1830-as francia restauráció. - Engels jegyzete.

Annikor a feudálisok azt bizonyítják, hogy a kizsákmányolás általuk alkalmazott módja másféle volt, mint a polgári kizsákmányolás, csak arról feledkeznek meg, hogy ők egészen más és ma már idejüket múlt körülmények és feltételek között zsákmányoltak ki. Amikor bebizonyítják, hogy az ő uralmuk alatt a modern proletariátus nem létezett, csak arról feledkeznek meg, hogy éppen a modern burzsoázia az ő társadalmi rendjüknek a szükségszerű hajtása volt.

Egyébként oly kevésbé titkolják kritikájuknak reakciós jellegét, hogy fő vádjuk a burzsoázia ellen éppen az, hogy annak uralma alatt egy olyan osztály fejlődik, amely az egész régi társadalmi rendet a levegőbe fogja röpíteni.

Sokkal inkább azt vetik a burzsoázia szemére, hogy forradalmi proletariátust, mint azt, hogy egyáltalában proletariátust hoz létre.

A politikai gyakorlatban ezért részt vesznek a munkásosztály ellen irányuló minden erőszakos intézkedésben, a köznapi életben pedig nem tartják méltóságukon alulinak, hogy hangzatos szólamaik ellenére aranyalmákat²³ szüreteljenek és a hűséget, szeretetet, becsületet a gyapjú-, cukorrépa- és pálinka-kalmárkodással cseréljék fel.²⁴

Ahogy a pap mindig egy húron pendült a hűbérúrral, azonképpen a papi szocializmus a feudális szocializmussal.

Mi sem könnyebb, mint a keresztény aszketizmust szocialista mázzal bevonni. Nem kelt-e ki a kereszténység is a magántulajdon ellen, a házasság ellen, az állam ellen? Nem prédikálta-e helyébe a jótékonyt és a koldulást, a cölibátust és a test sanyargatását, a szerzetesi életet és az egyházat? A szent²⁵ szocializmus csupán az a szenteltvíz, amellyel a pap az arisztokraták bosszúságát megszenteli.

b) A kispolgári szocializmus

A feudális arisztokrácia nem az egyetlen osztály, amelyet a burzsoázia megdöntött, amelynek életfeltételei a modern polgári társadalomban elsorvadtak és elhaltak. A középkori polgári rend és kisparszti rend a modern burzsoázia előfutára volt. Az iparilag és kereskedelmileg fejletlenebb országokban ez az osztály még el-eltengődik a felemelkedő burzsoázia mellett.

Azokban az országokban, ahol a modern civilizáció kifejlődött, egy új kispolgárság képződött, amely a proletariátus és a burzsoázia között lebeg és a polgári társadalom kiegészítő részeként állandóan újból képződik. Tagjait azonban a konkurrencia szüntelenül letaszítja a proletariátusba, sőt, a nagyipar fejlődésével ők maguk is közeledni látják azt az időpontot, amikor teljesen eltűnnek mint a modern társadalom önálló része, és amikor a

²³ Az 1888-as angol kiadásban: az ipar fájáról lehullott aranyalmákat - Szerk.

²⁴ (1888) Ez főképp Németországra vonatkozik, ahol a földbirtokos arisztokrácia és a junkerek birtokaik nagy részét saját számlájukra, intézőikkel műveltetik meg, és ezen felül répacukrot gyártanak és burgonyaszeszt főznek nagy mennyiségben. A gazdagabb angol arisztokraták még nem jutottak el ideig, de azok is tudják, hogyan kárpótolhatják magukat földjáraadéuk csökkentéséért azzal, hogy nevüket odakölcsönzik többé-kevésbé kétes részvénytársaságok alapítóinak. - Engels jegyzete.

²⁵ Az 1848-as kiadásokban sajtóhiba: mai [heutig]; a Hirschfeld-féle kiadásban: szent [heilig]. Az 1872-es és az azt követő kiadásokban: keresztény - Szerk.

kereskedelemben, az iparban és a földművelésben munkafelügyelőkkel és alkalmazottakkal helyettesítik őket.

Olyan országokban mint Franciaország, ahol a parasztsztyály a népességnek jóval több mint a fele, természetes volt, hogy azok az írók, akik a proletariátus érdekében felléptek a burzsoáziával szemben, a burzsoá rendszert bírálva kispolgári és kispasztyi mértékkel mérték, s a kispolgárság álláspontjáról fogták pártját a munkásoknak. Így keletkezett a kispolgári szocializmus. Ennek az irodalomnak Sismondi a feje nemcsak Franciaországban, hanem Angliában is.

Ez a szocializmus felette éleselméjűen szedte ízekre a modern termelési viszonyokban levő ellentmondásokat. Leleplezte a közgazdászok képmutató szépítgetéseit. Cáfolhatatlanul kimutatta a gépi berendezés és a munkamegosztás romboló hatásait, a tőkék és a földbirtok koncentrációját, a túlelélést, a válságokat, a kispolgárok és kispasztyok szükségszerű pusztulását, a proletariátus nyomorát, a termelés anarchiáját, a gazdagság megosztásának kiáltó visszasságait, a nemzetek között dúló ipari megsemmisítő háborút, a régi erkölcsöknek, a régi családi viszonyoknak, a régi nemzetiségeknek a felbomlását.

Ami azonban a pozitív tartalmát illeti, ez a szocializmus vagy a régi termelési és érintkezési eszközöket akarja visszaállítani és velük együtt a régi tulajdonviszonyokat és a régi társadalmat, vagy pedig a modern termelési és érintkezési eszközöket akarja visszaerősztokolni a régi tulajdonviszonyok keretébe, amelyet ezek már szétfeszítettek, szét kellett hogy feszítsenek. Mindkét esetben reakciós és utópikus egyszerre.

Céhrendszer az iparban és patriarchális gazdálkodás a falun, ebben merül ki minden tudománya.

További fejlődésében ez az irányzat gyáva csömörbe fulladt.²⁶

c) A német vagy az „igazi” szocializmus

A franciaországi szocialista és kommunista irodalom, amely egy uralmon levő burzsoázia nyomása alatt keletkezett és az ezen uralom elleni harcnak irodalmi kifejezése, olyan időben került Németországba, amikor a burzsoázia éppen csak megkezdte harcát a feudális abszolutizmus ellen.

Német filozófusok, félfilozófusok és széplelkek mohón rávetették magukat erre az irodalomra, és csak arról feledkeztek meg, hogy ezeknek az írásoknak Franciaországból való bevándorlásával nem vándoroltak be egyszersemind a francia életviszonyok is Németországba. A német viszonyokkal szemben e francia irodalom elvesztette minden közvetlen gyakorlati jelentőségét és tisztán irodalmi ábrázatot öltött. Az igazi társadalomról,²⁷ az emberi lényeg megvalósításáról való üres spekulációként kellett megjelennie. Így a XVIII. század német filozófusainak szemében az első francia forradalom követeléseinek csak az volt az értelmük, hogy ezek általában a „praktikus ész” követeléseit, a forradalmi francia burzsoázia akaratmegnyilvánulása pedig az ő szemükben a tiszta akarat törvényeit jelentette - az akaratét, aminőnek lennie kell, az igazán emberi akaratét.

²⁶ Az 1888-as angol kiadásban az utolsó mondat helyett: Végül, amikor a kérlelhetetlen történelmi tények eloszlatták az önáltatás minden kábító hatását, a szocializmusnak ez a formája nyomorult csömörbe fulladt. - Szerk.

²⁷ Az 1872-es és az azt követő kiadásokban az Az igazi társadalomról szók kimaradtak. Az 1888-as angol kiadásban az egész mondat kimaradt. - Szerk.

A német literátorok munkája kizárólag abban állt, hogy az új francia eszméket összhangba hozzák a maguk régi filozófiai lelkiismeretével, vagy jobban mondva, hogy a maguk filozófiai álláspontjáról sajátítsák el a francia eszméket.

Ez az elsajátítás ugyanolyan módon történt, ahogy általában idegen nyelvet szokás elsajátítani: fordítás útján.

Ismeretes, hogy a szerzetesek olyan kéziratokra, amelyeken a pogány ókor klasszikus művei voltak feljegyezve, ráírták a katolikus szentekről szóló ízetlen történeteiket. A német literátorok ennek éppen a fordítottját cselekedték meg a profán francia irodalommal. Filozófiai badarságaikat a francia eredeti mögé írták. Például a pénzviszonyok²⁸ francia bírálata mögé ezt írták: „az emberi lényeg külsőlegessé válása”, a burzsoá állam francia bírálata mögé pedig ezt: „az elvontan általános uralmának megszüntetése” stb.

Ezeket a francia fejtegetések mögé becsempészett filozófiai szólamaikat elkeresztelték „a tett filozófiájának”, „igazi szocializmusnak”, „a szocializmus német tudományának”, „a szocializmus filozófiai megokolásának” stb.

A francia szocialista-kommunista irodalmat ily módon valósággal kiherélték. És minthogy német kézben ez az irodalom nem fejezte ki többé egyik osztálynak a másik elleni harcát, a német abban a tudatban volt, hogy legyűrte a „francia egyoldalúságot”, hogy igazi szükségletek helyett az igazság szükségletét, és a proletariátus érdekei helyett az emberi lényeg érdekeit képviselte. Az emberét egyáltalában, azon emberét, aki nem tartozik semmiféle osztályhoz, aki egyáltalában nem a valósághoz, hanem csak a filozófiai fantázia ködfellegeihez tartozik.

Ez a német szocializmus, amely a maga esetlen iskolai gyakorlatait oly komolyan és ünnepélyesen vette, és olyan vásári módon kürtölte világgá, eközben fokról fokra elvesztette pedáns ártatlanságát.

A német, főként a porosz burzsoáziának a feudálisok és az abszolút királyság elleni harca, egyszóval a liberális mozgalom komolyabbá vált.

Az „igazi” szocializmus számára tehát adva volt a várva várt alkalom, hogy a politikai mozgalommal szembeszegezze szocialista követeléseit, hogy a hagyományos átkokat szórja a liberalizmusra, a képviseleti államra, a polgári konkurrenciára, a polgári sajtószabadságra, a polgári jogra, a polgári szabadságra és egyenlőségre, s a néptömegnek azt prédikálja, hogy ebben a polgári mozgalomban semmit sem nyerhet, sőt ellenkezőleg, mindent elveszíthet. A német szocializmus éppen jókor feledte el, hogy a francia kritika, amelynek ő szellemnélküli visszhangja volt, feltételezi a modern polgári társadalmat a neki megfelelő anyagi életfeltételekkel és a hozzászabott politikai alkotmánnyal, s hogy mindez csupa olyan előfeltétel, amelynek még csak a kivívásáról van szó Németországban.

A német abszolút kormányoknak és papokból, iskolamesterekből, kurta-nemesekből és bürokratákból álló kíséretüknek az „igazi” szocializmus kapóra jött madárijesztő volt a fenyegetően feltörekvő burzsoázia ellen.

Édeskés kiegészítője volt azoknak a keserű korbácsütéseknek és puskagolyóknak, amelyekkel ugyanezek a kormányok a német munkásfelkeléseket megdolgozták.²⁹

²⁸ Az 1888-as angol kiadásban: pénz gazdasági funkcióinak - Szerk.

²⁹ A Hirschfeld-féle kiadásban: megdolgozták [bearbeiteten] helyett: megválaszolták [beantwortet] - Szerk.

Amikor az „igazi” szocializmus ily módon a német burzsoázia elleni fegyverré vált a kormányok kezében, ugyanakkor közvetlenül is egy reakciós érdeket képviselt, a német rendi polgárság érdekét. Németországban a fennálló állapotok tulajdonképpeni társadalmi alapja a XVI. századból átöröklődött és itt azóta különböző formában mindig újból felbukkanó kispolgárság.

Ennek fennmaradása egyet jelent a fennálló német állapotok fennmaradásával. E kispolgárság retteg, a burzsoázia ipari és politikai uralmától, mert saját biztos pusztulását látja benne, egyrészt a tőke koncentrációja, másrészt egy forradalmi proletariátus felemelkedése következtében. Úgy tűnt neki, hogy az „igazi” szocializmus egy csapásra agyonüti mind a két legyet. S az „igazi” szocializmus járványként terjedt el.

A spekulatív pókhálóból szőtt, finomkodó lelkek szóvirágaival kihímzett, az ömlengő szeretet kedélyharmatától átítatott köntös, ez az agyoncicomázott köntös, amelybe a német szocialisták néhány vézna „örök, igazságukat” bebugyolálták, csak növelte árujuk kelendőségét ennél a közönségnél.

A német szocializmus pedig a maga részéről mindinkább felismerte azt a hivatását, hogy ennek a rendi polgárságnak fellengző képviselője legyen. Kikiáltotta a német nemzetet mintanemzetnek, a német nyárspolgárt pedig mintaembernek. Teljesen visszájára fordított, rejtett, magasabb, szocialista értelmet adott a német nyárspolgár minden hitványságának. Csak a végső következtetést vonta le, amikor egyenesen nekitámadt a kommunizmus „nyersen destruktív” irányzatának és kijelentette, hogy pártatlan fennköltségében fölötte áll minden osztályharcnak. Csekély kivétellel mindaz, ami Németországban mint állítólag szocialista és kommunista mű közkézen forog, ennek az ernyesztő szennyirodalomnak körébe tartozik.³⁰

2. A konzervatív vagy burzsoá szocializmus

A burzsoázia egy része orvosolni akarja a társadalmi visszasságokat, hogy ezzel a polgári társadalom fennmaradását biztosítsa.

Közgazdászok, emberbarátok, jótétellek, a dolgozó osztályok helyzetén javítók, jótékonyágszervezők, állatvédők, antialkoholista egyesületek alapítói, zugreformerek tartoznak ide a legtarkább változatosságban. S ezt a burzsoá szocializmust egész rendszerekké is kidolgozták.

Példaként Proudhon „Philosophie de la misère” -jét említjük meg.

A szocialistáskodó burzsoák a modern társadalom, életfeltételeit akarják, a belőlük szükségszerűen fakadó harcok és veszedelmek nélkül. A fennálló társadalmat akarják, az azt forradalmasító és felbomlasztó elemek híjával. Burzsoáziát akarnak proletariátus nélkül. A burzsoázia azt a világot, amelyben ő uralkodik, természetesen minden világok legjobbjának tartja. A burzsoá szocializmus ezt a vigasztaló elképzelést többé vagy kevésbé teljes rendszerre dolgozza ki. Amikor a proletariátust felszólítja, hogy váltsa valóra az ő rendszereit, hogy bevonulhasson az új Jeruzsálembe, akkor alapjában véve nem mást követel tőle, mint azt, hogy rekedjen meg a mai társadalomban, de róla alkotott gyűlöletes elképzeléseit vetkezze le.

³⁰ (1890) Az 1848-as forradalmi vihar az egész mocskos irányzatot elsöpörte és képviselőinek elvette a kedvét attól, hogy továbbra is szocializmusban utazzanak. Ennek az irányzatnak fő képviselője és klasszikus típusa Karl Grün úr. - Engels jegyzete.

E szocializmus egy második, kevésbé rendszeres, de gyakorlatibb formája azzal próbálta elvenni a munkásosztály kedvét minden forradalmi mozgalomtól, hogy kimutatta: nem ilyen vagy olyan politikai változás, hanem csakis az anyagi életviszonyok, a gazdasági viszonyok megváltozása válhat hasznára. Az anyagi életviszonyok megváltoztatásán azonban ez a szocializmus semmiképpen sem a polgári termelési viszonyok eltörlését érti, ami csakis forradalmi úton érhető el, hanem adminisztratív javítgatásokat, amelyek e termelési viszonyok talaján történnek, tehát a tőke és a bérmunka viszonyán mit sem változtatnak, hanem a legkedvezőbb esetben csökkentik a burzsoázia számára uralkodásának költségeit és egyszerűsítik államháztartását.

A burzsoá szocializmus akkor éri el csak igazán a megfelelő kifejezését, amikor pusztán szónoi fordulatá válik.

Szabadkereskedelem! a munkásosztály érdekében; védővámok! a munkásosztály érdekében; cellás fogházak! a munkásosztály érdekében; ez a burzsoá szocializmus utolsó szava, az egyetlen, amit komolyan gondol.

A burzsoá szocializmus éppen abban áll, hogy kijelenti, a burzsoák - a munkásosztály érdekében burzsoák.

3. A kritikai-utópikus szocializmus és kommunizmus

Nem arról az irodalomról szólunk itt, amely minden nagyobb modern forradalomban a proletariátus követeléseinek adott hangot (Babeuf írásai stb.).

A proletariátus első kísérletei, hogy az általános felindulás idején, a hűbéri társadalom megdöntésének időszakában, közvetlenül saját osztályérdekét érvényesítse, szükségszerűen megfeneklettek magának a proletariátusnak fejletlen voltán, úgyszintén felszabadulása anyagi feltételeinek hiányán, hiszen ezek csak a polgári korszak termékei. Az a forradalmi irodalom, amely a proletariátusnak ezeket az első mozgalmait kísérte, tartalmát tekintve szükségszerűen reakciós. Általános aszketizmust és durva egyenlősítést hirdet.

A tulajdonképpeni szocialista és kommunista rendszerek, Saint-Simon, Fourier, Owen stb. rendszerei, a proletariátus és a burzsoázia közötti harcnak abban az első, fejletlen időszakában bukkannak fel, amelyet előbb tárgyaltunk. (Lásd: Burzsoázia és proletariátus.)

E rendszerek feltalálói látják ugyan az osztályok ellentétét, valamint a szétbomlasztó elemek működését magában az uralkodó társadalomban. De nem látják a proletariátus részéről semminemű történelmi öntevékenységet, semminemű ötsajátosan jellemző politikai mozgalmat.

Mint hogy az osztályellentét fejlődése egy ütemben halad az ipar fejlődésével, ugyanígy nem találják meg a proletariátus felszabadításának anyagi feltételeit sem, és olyan társadalmi tudományt, olyan társadalmi törvényeket kutatnak, amelyek ezeket a feltételeket megteremtenék.

A társadalmi tevékenység helyébe személyes feltaláló tevékenységüknek kell lépnie, a felszabadítás történelmi feltételeinek helyébe képzeletalkotta feltételeknek, a proletariátus fokozatosan végbemenő osztállyá szerveződése helyébe a társadalom külön kieszt szervezetének. A világ jövőndő történelme számukra a maguk társadalmi tervezeteinek propagandájává és gyakorlati megvalósításává oldódik fel.

Tudatában vannak ugyan annak, hogy tervezeteikben főképpen a munkásosztálynak mint a legszenvedőbb osztálynak érdekeit képviselik. A proletariátus csak ebből a szempontból, csak mint a legszenvedőbb osztály létezik számukra.

Az osztályharc fejletlen formája, valamint saját élethelyzetük azonban azzal jár, hogy úgy vélik, magasan fölötte állnak ennek az osztályellentétnek. A társadalom minden tagjának élethelyzetén, a legjobb sorban levőkén is javítani akarnak. Ezért szüntelen az egész társadalomhoz apellálnak, megkülönböztetés nélkül, sőt kiváltképpen az uralkodó osztályhoz. Hiszen csak meg kell érteni rendszerüket ahhoz, hogy a lehető legjobb társadalom lehető legjobb tervezetének ismerjék el.

Elvetnek tehát minden politikai, s főként minden forradalmi akciót, céljukat békés úton akarják elérni, és megpróbálnak apró, természetesen kudarcba fulladó kísérletekkel, a példa erejével utat törni az új társadalmi evangéliumnak.

A jövő társadalmának ez a fantasztikus rajza - egy olyan időben, amikor a proletariátus még nagyon fejletlen, tehát maga is még fantasztikusan fogja fel saját helyzetét - a társadalom általános átalakítására irányuló első, sejtelem sugallta törekvéseinek felel meg.

Ezek a szocialista és kommunista írások azonban kritikai elemeket is tartalmaznak. Megtámadják a fennálló társadalom összes alapjait. Rendkívül értékes anyaggal járultak tehát hozzá a munkások felvilágosításához. A jövő társadalmára vonatkozó pozitív tételeik, például a város és a falu közötti ellentétnek, a családnak, a magánszerzésnek, a bérmunkának a megszüntetése, a társadalmi harmónia meghirdetése, az államnak a termelés pusztá igazgatásává változtatása; mindezek a tételek csupán azt fedezik ki, hogy eltűnik majd az osztályellentét, amely éppen csak kifejlődőben van, amelyet ők még csak első alaktalan határozatlanságban ismernek. Ezeknek a tételeknek tehát még tisztára utópikus értelmük van.

A kritikai-utópikus szocializmus és kommunizmus jelentősége fordított viszonyban van a történelmi fejlődéssel. Amilyen mértékben fejlődik és alakul az osztályharc, ugyanolyan mértékben veszi el ez az osztályharcon való képzeletbeli felülemelkedés, az osztályharcnak ez a képzeletben való leküzdése minden gyakorlati értékét, minden elméleti jogosultságát. Ezért ha e rendszerek megalapítói sok tekintetben forradalmiak voltak is, tanítványaik mindenkor reakciós szektákat alkotnak. A proletariátus további történelmi fejlődésével szemben ragaszkodnak a mesterek régi nézeteihez. Ezért következetesen azon igyekeznek, hogy az osztályharc újból eltompuljon és az ellentétek kiegyenlítődjenek. Még mindig álmodoznak társadalmi utópiáik kísérleti megvalósításáról, különálló falanszterek alakításáról, home-kolóniák alapításáról, kis Ikária felállításáról³¹ - az új Jeruzsálem zsebkiadásáról -, és mindezeknek a légváraknak felépítéséhez a polgári szívek és pénzeszsákok emberszeretetére kell apellálniuk. Lassacskán az előbb jellemzett reakciós vagy konzervatív szocialisták kategóriájába süllyednek és már csak abban különböznek tőlük, hogy pedantériájuk rendszeresebb, s hogy fanatikus, babonás hittel bíznak társadalmi tudományuk csodahatásaiban.

Ezért elkeseredetten szembeszállnak a munkások minden politikai mozgalmával, mert azok csakis az új evangéliumban nem bízók hitetlenségéből fakadhatnak.

Az angliai owenisták, a franciaországi fourieristák amott a chartistákat, emitt a reformistákat támadják.

³¹ (1888) Falansztereknek hívták a Charles Fourier tervezte szocialista kolóniákat; Ikáriának nevezte Cabet a maga Utópiáját, majd később az általa létesített amerikai kommunista kolóniát. - (1890) Home-kolóniáknak (anyaországán belüli kolóniáknak) nevezte Owen a maga kommunista mintatársaságait. Falansztereknek a Fourier által tervbe vett társadalmi palotákat nevezték. Ikária volt a neve annak az utópikus képzeletbeli országnak, amelynek kommunista intézményeit Cabet vázolta fel. - Engels jegyzete.

IV. A KOMMUNISTÁK VISZONYA A KÜLÖNBÖZŐ ELLENZÉKI PÁRTOKHOZ

A II. fejezetben elmondottak után magától értetődik, hogy mi a kommunisták viszonya a már megalakult munkáspártokhoz, tehát az angol chartistákhoz és az észak-amerikai agrár-reformerekhez.

A kommunisták a munkásosztály közvetlen céljaiért és érdekeiért küzdenek, de a jelen mozgalomban egyszersmind a mozgalom jövőjét képviselik.

Franciaországban a kommunisták a szocialista-demokrata³² párthoz csatlakoznak a konzervatív és radikális burzsoázia ellen, nem mondva le arról a jogukról, hogy kritikai magatartást tanúsítsanak a forradalmi hagyományokból sarjadzó szólamokkal és illúziókkal szemben.

Svájcban a radikálisokat támogatják, de nem tévesztik szem elől, hogy ez a párt ellentmondásos elemekből áll, egyrészt francia értelemben vett demokrata szocialistákból, másrészt radikális burzsoákból.

A lengyeleknél a kommunisták azt a pártot támogatjuk, amelyik az agrárforradalmat vallja a nemzeti felszabadulás feltételének, azt a pártot, amely az 1846. évi krakkói felkelést életre hívta.

Németországban a kommunista párt, mihelyt a burzsoázia forradalmi módon lép fel, együtt küzd a burzsoáziával az abszolút monarchia, a feudális földtulajdon és a kispolgáriság ellen.

Egyetlen pillanatra sem mulasztja el azonban, hogy a munkásokban a lehető legvilágosabban tudatosítsa a burzsoázia és a proletariátus közötti kibékíthetetlen ellentétet, hogy így a német munkások azokat a társadalmi és politikai feltételeket, amelyeket a burzsoáziának uralmával meg kell teremtenie, azonnal mint megannyi fegyvert a burzsoázia ellen fordíthassak, hogy így, a németországi reakciós osztályok megdöntése után, nyomban meginduljon a harc maga a burzsoázia ellen.

Németországra irányítják a kommunisták legnagyobb figyelmüket, mert Németország polgári forradalom küszöbén áll, és mert ezt az átalakulást általában az európai civilizáció előrehaladottabb feltételei között és sokkal fejlettebb proletariátussal hajtja végre, mint Anglia a XVII. és Franciaország a XVIII. században, a német polgári forradalom tehát csak egy proletárforradalom közvetlen előjátéka lehet.

Egyszóval, a kommunisták mindenütt támogatnak a fennálló társadalmi és politikai állapotokkal szembeforduló minden forradalmi mozgalmat. Mindezekben a mozgalmakban a kommunisták a mozgalom alapvető kérdéseként a tulajdon kérdését helyezik előtérbe, függetlenül attól, hogy ez a kérdés többé vagy kevésbé fejlett formát öltött-e.

A kommunisták végül mindenütt az egész világ demokratikus pártjainak szövetkezésén és egyetértésén munkálkodnak.

³² (1888) Akkoriban ezt a pártot a parlamentben Ledru-Rollin, az irodalomban Louis Blanc, a napisajtóban a „La Réforme” képviselte. A szocialista-demokrata név a névnek ezeknél a feltalálóiánál a demokrata vagy köztársasági párt többé-kevésbé szocialista színezetű szekcióját jelentette. - (1890) Az akkoriban magát szocialista-demokratának nevező francia párt az volt, amelyet a politikában Ledru-Rollin, az irodalomban Louis Blanc képviselt; annyira különbözött tehát a mai német szociáldemokráciától, mint ég a földtől. - Engels jegyzete.

A kommunisták nem titkolják nézeteiket és szándékaikat. Nyíltan kijelentik, hogy céljaik csakis minden eddigi társadalmi rend erőszakos megdöntésével érhetők el. Reszkessenek az uralkodó osztályok egy kommunista forradalomtól. A proletárok e forradalomban csak láncukat veszíthetik. Cserébe egy egész világot nyerhetnek.

Világ proletárjai, egyesüljete!

1847. december-1848. január.